

Fra boken

"JESUS - Hva forskningen sier mens Kirken tier"

av Ronnie Johanson

Kapittel 31:

En dommedagsprofet

Når en profet taler i Herrens navn, og det han sier, ikke skjer og ikke går i oppfyllelse, da er det ikke et ord fra Herren.

5. Mosebok 18; 22

Hvis Jesus ønsket å henvende seg til senere tiders mennesker, f.eks. oss som lever i dag, hvorfor skrev han så ikke ned sitt budskap? Kanskje kunne han ikke skrive, men i så fall kunne han i det minste ha sørget for at andre skrev.¹ Da det omsider skjedde, var det gått et par tiår.² Hvorfor henvendte han seg bare til de sauene (hans egne ord, ikke mine)³ av noen tungnemme⁴ analfabeter⁵ han hadde valgt som følgesvenner, samt tilfeldige tilhørere som han selv sa var dømt til å misforstå ham?⁶ Forklaringen er at Jesus trodde at verdens undergang var nær forestående og ville komme før hans egen generasjon var gått i graven. De fleste ledende forskere har hevdet dette i 125 år, på grunnlag av Bibelen.⁷

Det har aldri vært tvil om at Jesus forkynte at Gud snart ville innføre sitt rike på jord. Håpet var levende blant de første kristne i flere hundre år.⁸ Men da gudsriket pinlig nok aldri kom, ble det nødvendig med en tolkning. På firehundertallet kom den

¹ For eksempel ved å diktere, slik Paulus gjorde.

² Paulus skrev sine brev alt på femtitallet, dvs. etter vel 20 år, men han har svært lite å berette om Jesus. Q-evangeliet, en samling jesusord, antas også å være skrevet på 50-tallet.

³ I NT kaller Jesus sine tilhengere for «sauene»: Johannes 10; 1-16, Matteus 25; 33.

⁴ At apostlene var tungnemme, er ikke min påstand men Mesterens egen mening; stadig blir han oppgitt over hvor lite de forstår. Se Matteus 15; 16, 16; 5-12, 26; 10, Markus 4; 13, 8; 17.

⁵ At Peter og Johannes var analfabeter, står i klartekst i Apostlenes Gjerninger 4; 13 (i grunnteksten, men vanligvis ikke i oversettelsene). Apostelen Matteus har kanskje kunnet lese og skrive ettersom han var skatteoppkrever, men det er lite som tyder på at han skrev noe om Jesus. (Evangelisten som senere ble kalt «Matteus», var en helt annen person.)

⁶ Markus 4; 11f, Lukas 8; 10.

⁷ Markus 9; 1 og 13; 24-30 etc. Se nedenfor.

⁸ Se sitater fra kirkefedrene i Sullivan 2002 s. 134-49.

store teolog Augustin til at det var *Kirken* han mente med Guds rike. Og den hadde utvilsom både kommet og seiret. Dette er fortsatt den katolske kirkes syn.⁹

Den første som bragte den såkalte eskatologien (læren om de siste tider og gudsríkets komme) frem i lyset igjen, var Johannes Weiss med sin epokegjørende bok *Die Predigt Jesu vom Reiche Gottes* («Jesu forkynnelse om Guds rike») fra 1892. I sitt oppgjør med samtidens liberale teologi skriver Weiss: «Guds rike slik Jesus tenkte seg det, er aldri noe subjektivt, indre og åndelig. Det er alltid det objektive, messianske kongerike, som han vanligvis fremstiller som et område man kommer inn i, et land man har del i, eller en skatt som kommer ned fra himmelen.» Men først med Albert Schweitzers store verk fra 1906 om jesu-liv-forskningens historie, ble Weiss' syn alment anerkjent: Jesus var en apokalyptisk profet som preket at de døde snart ville gjenoppstå og få sin dom, i likhet med hans egen generasjon, som ikke ville dø ut før det skjedde.

Liberal førstehjelp til tvilere

I våre dager er eskatologien igjen blitt et viktig stridsspørsmål blant jesuforskerne. De siste tiårene har nemlig en del liberale teologer hevdet omtrent det motsatte: At Jesus hevdet at Guds rike allerede på hans tid var i ferd med å komme, i og med at han selv var kommet, og at han ikke forkynte noen dommedag med helvete som straff. Det finnes en tendens til å nytolke mange av hans ord, slik at det ikke kan hevdes at han tok feil eller at han ikke henvendte seg til oss som lever i dag.

Først ute med dette synet var den protestantiske teologen C. H. Dodd, som for eksempel hevdet at *Guds rike er kommet nær* (Markus 1; 15) skal leses som «Guds rike er kommet»¹⁰(!) Han har fått følge av det såkalte Jesusseminaret, som legger hovedvekt på Lukas 17; 20-21: *Guds rike kommer ikke på en slik måte at en kan se det med øynene. Ingen vil kunne si: 'Se her er det' eller: 'Der er det'. Guds rike er midt iblant dere.* I tillegg anfører de Thomasevangeliets vers 113: *Faderens keiserrike er spredd utover jorden, men folk ser det ikke.* De anser disse to stedene for å være autentiske «fordi de gir en motvekt mot det syn at Jesus gikk inn for folkelig apokalyptikk» (sic).¹¹ Her ser det ut til at konklusjonen var gitt på forhånd, hvorpå de har foretatt såkalt «cherry-picking» – plukket ut de få jesuordene som støtter deres syn. De konkluderer så med at de må være autentiske av den grunn! Altså et sirkelbevis.¹²

⁹ «Himlenes rike ble innstiftet på jord av Kristus (...) Kirken er frøet til og begynnelsen på dette riket.» *Catechism of the Catholic Church*, 1994, paragraf 567. «Kristus bor på jord i sin Kirke». Ibid, paragraf 669.

¹⁰ Dodd 1961 s. 29-30.

¹¹ Funk et al. 1993 s. 531.

¹² En statistisk analyse av deres resultater bekrefter at de anser ikke-apokalyptiske jesuord som mer autentiske enn andre, også når man korrigerer for hva kriteriene for autensitet tilsier. Statistikerens konklusjon: «Dette gir sterk støtte til påstanden om at deltagerne i seminaret var forutinntatt mot apokalyptiske jesuord» (*Journal for the Study of the Historical Jesus* vol. 13, 2015 s. 24-42).

Forklaringen på disse bibelstedene er nok snarere den som blant andre Cees den Heyer gir:¹³ «Det faktum at Gudsriket ikke var kommet, fikk den første kristne menigheten til å reorientere seg drastisk. Resultatet ble en gnostisk forståelse av læren om Guds rike: Det er ikke lenger nødvendig å vente på at det skal komme. Det er allerede nærværende. Det dreier seg ganske enkelt om å ha evnen til å oppdage det og se det – og dette krever visdom og innsikt.»

Jesusseminarets argumentasjon for at denne oppfatningen av gudsriket stammer fra Jesus, er syltynn.¹⁴ Jeg har en mistanke om at de her gjør nettopp det de selv advarer mot med ordene «Vokt deg for å finne en Jesus som du er helt på linje med!»¹⁵ Som moderne kristne flest, liker ikke seminaristene læren om dommedag og helvete, og skriver: «Det er ubestridt at Døperen Johannes, apostelen Paulus og den tidligste kristne menigheten var av den oppfatning at verdens ende var nær. Men Jesus kan ha hatt et mer subtile syn.»¹⁶ Hans apostler og andre elever hadde altså misforstått hans syn i et så sentralt spørsmål? Eller husket de feil når det gjaldt hans lære, men ikke når det gjaldt hans egen lærers (Johannes') lære? Seminaristene skriver nemlig videre: «Jesu' tilhengere fattet ikke hans subtile syn, og straks han ikke var der lenger og kunne minne dem om det, vendte de tilbake til det syn de hadde lært av døperen Johannes.» Det er nesten pinlig å være vitne til slike krumspring fra liberale teologers side. Takke meg til dem som tar sin Jesus på alvor.

Det gjør en ledende forsker som Dale Allison, som har følgende knusende kritikk av Jesusseminarets syn:¹⁷ «Dersom Jesus var en 'sekulær vismann' som var lite opptatt av 'de siste ting', slik Jesusseminarets kollektivt fant ut,¹⁸ så husker synoptikerne kilder svært feil. Overalt viser de oss en *homo religiosus*; en mann som ofte legger frem et eskatologisk syn. De husker altså så feil at vi neppe kan forsvare å anvende synoptikerne i det hele tatt til å utforske hva Jesus sa og gjorde før korsfestelsen. Og i så fall kan vi vanskelig overbevise oss selv om at Jesus var en

¹³ I Holmén og Porter 2011 s. 1090.

¹⁴ Se f.eks. John Dominic Crossans bidrag "Jesus and the Challenge of Collaborative Eschatology" i Beilby & Eddy: *The Historical Jesus. Five Views*, 2010 s. 105-132, og de påfølgende kommentarer fra andre forskere. Deres konklusjon: «Jeg kan ikke la være å synes at John Dominic Crossan har falt i den felle å skape en liberal Jesus i sitt eget bilde» (Robert M. Price). «Crossan's interesse av å skape en anti-imperialistisk Jesus har bragt ham langt hinsides den edruelige historieskrivnings begrensninger» (Luke Timothy Johnson). «Vi er tilbake i det nittende århundres modernisering, med en Jesus som er altfor sympatisk til å korsfeste» (James D. G. Dunn). Se også Dale Allison og E. P. Sanders, som er behandlet nedenfor.

¹⁵ "Beware of finding a Jesus entirely congenial to you ." Funk et al.: *The Five Gospels*, 1993 s. 5. Seminarrets nestleder, J. D. Crossan sa det slik: «Vi kan ikke unnslippe mistanken om at historisk jesusforskning er en svært trygg måte å bedrive teologi på og kalle det historie; å bedrive selvbiografi og kalle det biografi.» (Crossan 1992 s.xxvii.) Men en elegant formulering hever ikke ham selv over mistanke. Se også Maurice Casey (2011 s. 20-21), som konkluderer med at seminaret «har endt opp med en Jesus som de er tilfreds med. Først og fremst ligner han en kynisk filosof, noe som passer med deres eget intellektuelle miljø, og han har intet å gjøre med de endetidsvisjoner som er typiske for amerikansk fundamentalisme.»

¹⁶ Funk et al. 1993 s. 530-1. De uttrykker seg klarere på s. 4, hvor de er frekke nok til å gjøre det syn at Jesus ikke var en dommedagsprofet, til en av fem bærebjelker i hva de kaller «scholarly wisdom» – forskningens syn. Mens dagens forskere i realiteten er sterkt splittet på dette punktet.

¹⁷ Allison 2010 s. 15, fritt oversatt.

¹⁸ Allison viser her i en fotnote til Funk et al. 1993 s. 201 og 287. Han burde også vist til s. 4, som er kommentert ovenfor.

sekulær vismann, uinteressert i eskatologi. Her spenner skeptikerne ben på seg selv». Og en annen ledende jesusforsker, Paula Fredriksen, skriver:¹⁹ Hvorfor finne på noe om Jesu lære som allerede hadde vist seg å være uriktig?

Apokalypse nå!

Walter Bundy skrev i sin tid om Jesus som apokalyptisk profet: «Hvis disse ordene ikke er ekte, kan vi ikke være sikre på at noe som helst i evangeliene stammer fra ham.»²⁰ Dale Allison er enig i poenget, selv om han ville endret «disse ordene» til «noen av disse ordene». Han mener nemlig (i likhet med Jesusseminaret) at det er svært få jesusord vi kan være så godt som sikre på autensiteten av. Derfor har han som nevnt foreslått en annen metode for å finne den historiske Jesus: I stedet for å vurdere autensiteten av det enkelte jesusord, ser han på det samlede inntrykk nytestamentet gir av mannen. F. eks. drev han utvilsomt med eksorsisme; nærmere 20 innbyrdes uavhengige bibelsteder tyder på det.²¹ Når det gjelder hans påstand om verdens snarlige undergang, kan det vises til mange flere steder enn som så.²²

De fleste andre ledende, moderne jesusforskere er heller ikke i tvil om at Jesus preket en snarlig slutt på verdenshistorien.²³ For eksempel skriver Bart Ehrman:²⁴

Kombinasjonen av alle de argumentene jeg har oppsummert, har fått de fleste kritiske nytestamentforskere gjennom mer enn hundre år til å mene at Jesu budskap kan best forstås som apokalyptisk. Det siste argumentet som jeg skal komme med nå, er etter min mening det mest overbevisende av dem alle. Det er så godt at jeg skulle ønske jeg hadde kommet på det selv. Argumentet er at vi vet relativt sikkert hvordan han begynte sin predikantvirksomhet, og vi vet like sikkert hva som skjedde etterpå (...) Vi har gode bevis (kriteriene om uavhengige kilder og diskontinuitet) for hvordan Jesus begynte sitt offentlige liv: Ved å la seg døpe av døperen Johannes. Og hvem var døperen Johannes? En brennende, apokalyptisk predikant som forkynnte at enden var svært nær, og at folk måtte forberede seg (...) Jesus kunne ha sluttet seg til en annen religiøs leder, men han valgte en som preket verdens snarlige undergang. Det må ha vært fordi han var enig i hans budskap. Jesus startet som apokalyptiker. Men hovedsaken ved dette argumentet er at (...) de første kristne var også

¹⁹ Fredriksen 1999 s. 94, fritt oversatt.

²⁰ Walter E. Bundy: *The Religion of Jesus*, 1928 s. 123.

²¹ Allison 2010 s. 17-18.

²² Allison 2010 s. 33-43.

²³ Dette gjelder for eksempel størrelser som J. P. Meier (1994), N.T. Wright (*The New Testament and the People of God*, 1992), Ben Witherington III (*Jesus, Paul and the End of the World*, 1992), E. P. Sanders (1993), Paula Fredriksen (2000), James D. G. Dunn (*Jesus Remembered*, 2003) og Maurice Casey (2011). Se også eldre forskere som W. G. Kümmel: *Promise and fulfillment: The Eschatological Message of Jesus* (1957) og Joachim Jeremias: *The Parables of Jesus* (1972).

²⁴ Ehrman 2015 s. 111.

apokalyptikere. Vår tidligste kristne skribent var Paulus. (...) Han var så sikker på at enden var nær at han trodde han selv ville være i live når dommedag kom (Første Tessalonikerbrev 4; 17, Første Korinterbrev 15; 51-3) (...)

Siden Jesus sluttet seg til Døperen ved begynnelsen av sin gjerning og siden apokalyptiske menigheter ble resultatet av hans gjerning, må denne ha vært preget av en apokalyptisk forkynnelse av Menneskesønnens snarlige ankomst, dom og gudsrikets opprettelse.

Istedenfor å prøve å finne et syn hos Jesus som det ikke er dekning for, er Dale Allison oppriktige konklusjon: «En uhildet lesning av bevismaterialet viser oss at de gamle i sin alminnelighet og Jesus i særdeleshet tok sin eskatologi mye mer bokstavelig enn mange av oss gjør. Så her må vi gå vår egen vei, uten Jesus i spissen».²⁵ Han fortsetter: «I likhet med mange andre på samme tid og sted, så Jesus for seg at etter en trengselstid ville det komme en dom, og deretter en overnaturlig utopi, Guds rike, bebodd av de gjenoppstandne døde, som vil glede seg over en verden som for alltid er befridd fra det onde ...»

Bultmanns syn

Allison nevner imidlertid ikke hva som skjer på dommedag; det skyver han under teppet som de fleste andre moderne kristne.²⁶ La oss derfor se også hva den ledende teolog Rudolf Bultmann sa om saken:²⁷

Det kan ikke være tvil om at Jesus i likhet med sine samtidige ventet et veldig, eskatologisk drama. (...) Da vil de døde gjenoppstå, da vil det holdes dom, da vil himmelens herlighet bli noen til del, mens de andre vil brenne i helvetets ild, mens de gråter og skjærer tenner. (...)

Den sikkerhet med hvilken urmenigheten legger det eskatologiske budskapet i Jesu munn, er vanskelig å skjønne dersom han ikke virkelig hadde forkynt dette.

Weiss viste at Gudsriket ikke er av denne verden og derfor ikke vokser frem som en del av historien, men at det snarere er eskatologisk, dvs. at

²⁵ Allison 2009 s. 99. Hans litteraturhenvisninger i en fotnote etter første setning har jeg ikke tatt med her. Hans «egen vei» viser seg allikevel å følge Jesus, i den forstand at han tror på gudsrikets komme: «For selv om eskatologien ikke er løsningen på det ondes problem, kan det ikke finnes noen løsning uten eskatologien. Hvis det vi ser omkring oss på jorden er alt vi noensinne vil se; hvis det ikke i fremtiden vil bli en reparasjon av under utover det vi alt har sett, er ikke Guds kjærlighet og rettferdighet særlig mye verd. (...) Hvis dagens lidelser aldri skal settes i skyggen, hvis det ikke finnes annet enn tragedie og dødens monotoni, tror i hvert fall jeg at Jesu gode Gud ikke finnes. Men ettersom jeg tror på hans Gud, må jeg tro på en oppstandelse for de døde...» (ibid s. 111).

²⁶ Innvendingen gjelder bare hans lille bok fra 2009 beregnet for almenheten. I en meget grundig fagbok fra året etter, har han et kapittel på 190 sider med en detaljert gjennomgang av Jesu eskatologi («More than a Sage. The Eschatology and Jesus» i Allison 2010).

²⁷ Her sitert etter Dunn & McKnight 2005.

Gudsriket overskrider historiens løp. Det vil ikke komme som følge av menneskers moralske innsats, men utelukkende ved Guds overnaturlige inngripen. Gud vil plutselig gjøre ende på verden og på historien, og Han vil gi oss en ny verden, med evig velsignelse.

Begrepet Gudsriket var ikke noe Jesus fant på. Det var et velkjent begrep i visse jødiske kretser som ventet på verdens ende. Det eskatologiske drama var skissert i jødisk apokalyptisk litteratur, hvorav Daniels bok er den tidligste som er bevart. (...)

Jesus delte sine samtidiges eskatologiske forventninger. Det var derfor han lærte sine tilhengere å be slik: «La navnet ditt helliges. La riket ditt komme. La viljen din skje på jorden slik som i himmelen.»

Jesus ventet at dette ville finne sted snart, i umiddelbar fremtid, og han sa at den nye tids komme alt viste seg ved de tegn og undre som han sto for, særlig hans demonutdrivelser. Jesus så Gudsrikets komme som et veldig, kosmisk drama. Menneskesønnen vil komme i himmelens skyer, de døde vil gjenoppstå og dommens dag vil komme. For de rettferdige vil saligheten inntreffe, mens de fordømte vil utleveres til helvetets pinsler (...)

Hele det verdensbilde som ligger under i Jesu forkynnelse så vel som i nytestamentet generelt, er mytologisk. Dette verdensbildet anser at verden består av tre etasjer: Himmel, jord og helvete, at overnaturlige makter kan gripe inn og mirakler finne sted (...) mennesker kan fristes og korrumpes av djvelen, og bli besatt av onde ånder. Vi kaller dette verdensbildet mytologisk fordi det skiller seg fra det verdensbilde som er blitt dannet og utviklet av vitenskapen siden dens opprinnelse i det gamle Hellas, og som aksepteres av alle moderne mennesker (...) Moderne mennesker tar det for gitt at naturens og historiens gang ikke kan påvirkes av overnaturlige makter; like lite som deres eget indre liv og deres gjøremål.

Enden er nær, vend om!

I sitt anerkjente verk *The Historical Figure of Jesus* (1993) argumenterer professor E. P. Sanders overbevisende for det syn at Jesus trodde verden snart ville gå under. Noe som i parentes bemerket er pinlig for kristenheten, ettersom det innebærer at Jesus tok alvorlig feil. Samt at mye av hans etikk er lite relevant i dag, ettersom den bare gjaldt en kort endetid.

Sanders og mange andre peker på at de fleste ord om gudsriket som tillegges Jesus, plasserer det i nær fremtid. For eksempel startet han sin misjon med å forkynne at *Tiden er inne, Guds rike er kommet nær. Vend om og tro på evangeliet!*²⁸ I strid med dette står Lukas 17; 21: *Guds rike er midt iblant dere.* Dette er imidlertid Lukas' innledning til en skildring av dommedag:

²⁸ Markus 1; 14-15.

En gang spurte fariseerne Jesus når Guds rike skulle komme. Han svarte: «Guds rike kommer ikke på en slik måte at en kan se det med øynene. Ingen vil kunne si: 'Se her er det' eller: 'Der er det'. For Guds rike er midt iblant dere.»

Til disiplene sa han: « (...) slik som lynet flammer opp og lyser fra himmelrand til himmelrand, slik skal Menneskesønnen komme til syne på sin dag. For likesom lynet lyser fra himmelbryn til himmelbryn når det blinker, slik skal Menneskesønnen komme til syne på sin dag. (...) den dagen da Lot gikk ut av Sodoma, regnet det ild og svovel fra himmelen og gjorde ende på dem alle. Slik skal det også gå den dagen Menneskesønnen åpenbarer seg.
(Lukas 17; 20-30)

Sanders mener at Lukas selv har diktet opp innledningen, for å dempe en profeti som alt på hans tid så noe tvilsom ut.²⁹ Lukas kjente jo til Markus, som har en lignende profeti men mangler innledningen: *Men i de dager, etter denne trengselstiden, skal solen bli formørket og månen miste sitt lys. Stjernene skal falle ned fra himmelen, og himmelrommets krefter skal rokkes. Og de skal se Menneskesønnen komme i skyene med stor makt og herlighet.*³⁰

Dale Allison påpeker at Lukas og Matteus³¹ ikke tolker Jesus slik Jesusseminaret gjør, men som en apokalyptisk profet. Dette til tross for at de begge (dvs. Q)³² siterer ham på at *er det ved Guds Ånd jeg driver ut de onde åndene, da har jo Guds rike nådd fram til dere*. Allison mener Jesus motsa seg selv, slik folk flest gjør av og til og slik han gjorde ved andre anledninger.³³ Han hevder videre at «De mest effektive lederne er de som fascinerer, og dette oppnår de ofte ved å oppføre seg underlig og uventet, ved å si ting som er uvanlige og sjokkerende, og til og med selvmotsigende.» (Antikkens Donald Trump?)

Min forklaring på selvmotsigelsene er en litt annen. Jesus kan ha sagt begge deler, men til ulike målgrupper. Lukas er nøye med å påpeke at ordene *Guds rike er midt iblant dere* var rettet til fariseerne, de neste til disiplene. Men fariseerne kunne vel ikke håpe å arve Guds rike? Dette kan sees i sammenheng med Markus 4; 11, hvor han sier til disiplene at *Til dere er hemmeligheten om*

²⁹ Sanders 1993 s. 177. Maurice Casey er enig (2011 s. 96).

³⁰ Markus 13; 24-26.

³¹ Det er Matteus som har flest trusler om dommedag og helvete. Se forrige kapittel.

³² Matteus 12; 28, Lukas 11; 20. Heikki Räisänen og andre forskere mener Q ikke er autentisk på dette punktet; se henvisninger hos Allison 2010 s. 101.

³³ Allison 2010 s. 88-99. Jesus lærte disiplene å be *La riket ditt komme*, men sier sier like etter at *er det ved Guds finger jeg driver de onde åndene ut, da har jo Guds rike nådd fram til dere*. (Lukas 11; 2 og 20). Han siterte moselovens *Hedre din far og din mor*, men nektet allikevel en ny disippel å begrave sin døde far. (Markus 7; 9; Lukas 9; 60). Han sier at *Den som ikke er med meg, er mot meg* (Lukas 11; 23; Q), men også at *Den som ikke er mot oss, er med oss* (Markus 9; 40), noe som inkluderer alle dem som ikke har tatt stilling. I Bergprekenen presterer han å si mot slutten det motsatte av noe han sa i begynnelsen (se kapittel 10). Det kan nok hevdes at Jesus har kanskje sagt bare halvparten av alt dette. Men neppe når det gjelder det at budet om nestekjærlighet ikke gjelder ham selv: Det er ingen unenighet om at han preket nestekjærlighet – samtidig som det er nesten full enighet om at han dømmer sine motstandere til en drakonisk straff. Denne motsetningen blir aldri påpekt.

Guds rike gitt. Men til dem som er utenfor, blir alt sagt i lignelser - for at de skal (...) høre, men ikke forstå slik at de kunne omvende seg og få tilgivelse! Fariseerne var utvilsomt blant «dem som er utenfor», og ikke blant de utvalgte. *For mange er kalt, men få er utvalgt*, som han sier ved en annen anledning.³⁴ Hvis det aldri var meningen at ordene «Guds rike er midt iblant dere» skulle forstås, har det liten hensikt å prøve. Det samme gjelder «*da har jo Guds rike nådd fram til dere*». Også de ordene var rettet til motstanderne hans.³⁵

Sanders,³⁶ Allison³⁷ og andre³⁸ mener at Jesus samtidig som han forkynte dommedag, godt kan ha ment at gudsriket på en måte allerede var nærværende gjennom hans egne gjerninger: Helbredelser og demonutdrivelser. Derimot er det usannsynlig at Jesus var en sosial reformator, som mange har prøvd å gjøre ham til. Han ber aldri folk om å endre samfunnet. Ved å leve rett kan man få adgang til i gudsriket når det kommer, men menneskene kan ikke ved sine gjerninger få det til å komme.

Men hva mente Jesus med betegnelsen «Guds rike»? Det har vært forstått forskjellig; både som et jordisk rike med Jerusalem som hovedstad og som et sted hinsides. Mest sannsynlig var det dennesidig,³⁹ ettersom det var et jordisk rike Messias skulle opprette. «Himlenes rike» er den vanligste betegnelsen i Matteusevangeliet, noe som ikke nødvendigvis betyr Himmelen; det hinsidige. Også dette kan bety et jordisk rike, og Matteus kan ha brukt betegnelsen for å understreke forskjellen mellom gudsriket og andre jordiske riker.⁴⁰

Men hvor nær, egentlig?

Og når skulle Menneskesønnen og dommedag komme? Markus fortsetter: *Sannelig, jeg sier dere: Deres generasjon skal ikke forgå før alt dette skjer.* Det skulle altså skje mens mange av disiplene ennå levde.⁴¹ Men dette har Lukas

³⁴ Matteus 22; 14.

³⁵ Både Matteus og Lukas sier at ordene var rettet mot folk som mente han måtte ha fått hjelp av Satan til å drive ut onde ånder. Matteus kaller dem fariseere.

³⁶ Sanders 1993 s. 177-8.

³⁷ Allison 2010 s. 102, 112.

³⁸ Som Geza Vermes og Bart Ehrman; se Vermes 2001 s. 202-5, Ehrman 2010 s. 78, 82 og 164.

³⁹ Dale Allison argumenterer overbevisende for dette synet i *Constructing Jesus* s. 164-204, men mener allikevel at Jesus ikke var konsekvent, og brukte «Guds rike» i betydningen «herredømme» enkelte ganger, som da han sa «*er det ved Guds Ånd jeg driver ut de onde åndene, da har jo Guds rike nådd fram til dere.*»

⁴⁰ Se Allison 2010 s. 182 og Pennington: *Heaven and Earth in the Gospel of Matthew*, 2009 s. 321.

⁴¹ Også til jødene råd skal han ha sagt noe lignende, etter arrestasjonen. Øverstepresten spør om han er Messias, og han svarer: "Det er jeg. Og dere skal få se Menneskesønnen sitte ved Kraftens høyre hånd og komme med himmelens skyer." (Markus 14; 61-2. «Kraften» er en måte å benevne Gud på; hans navn, Jahve, var så hellig at det ikke måtte uttales.) Ordene om at de skulle få se ham komme er utelatt i et tidlig håndskrift av Markusevangeliet, sannsynligvis fordi det var blitt klart at profetien var feilslått etter at alle den omfattet (hele rådet) var døde.

strøket! Han skrev et par tiår senere enn Markus, og nå var nok disiplene døde alle sammen. Norske bibeloversettere tar også sine forholdsregler og gjengir «generasjon» med «slekt», dermed vil leserne vanskelig oppdage at spådommen har slått feil.

Allerede Paulus, som skrev mange år før både Markus og Lukas, sto overfor dette problemet. Nytestamentets eldste skrift, det første brevet til tessalonikerne fra ca. år 49-50, tyder på at menigheten er oppskjørtet over det faktum at noen av dem allerede er døde, uten at Jesus har kommet og frelst dem.⁴² Men Paulus trøster med at når Jesus kommer, skal han først gjenoppvekke dem som døde i troen på ham. *Deretter skal vi som er igjen og ennå lever, bli rykket bort sammen med dem i skyene for å møte Herren i luften. Og så skal vi være sammen med Herren for alltid.*

Både hos Matteus (24; 27f) og hos Paulus (1 Tess. 4; 15-17) heter det at Menneskesønnen/Herren skal komme fra himmelen, en basun skal lyde, og hans utvalgte vil bli samlet. Paulus skrev før evangelistene, men disse kjente ikke hans brev. Altså har vi to uavhengige kilder til dette jesusordet. Hans profetier om verdens snarlige undergang finnes i fem uavhengige, tidlige kilder: Markus, Q,⁴³ M,⁴⁴ L⁴⁵ og Paulus. Det er neppe mulig å tenke seg at hans første tilhengere skulle ha tillagt ham en profeti som slo feil, om han ikke selv hadde kommet med den.

Men i nyere evangelier er saken tonet ned. Johannesevangeliet er nesten fritt for apokalyptiske visjoner, og Thomasevangeliet⁴⁶ lar Jesus argumentere for det syn at gudsriket alt er kommet.⁴⁷ Dekkoperasjonen fortsatte, og i kristne bekjennesskrifter⁴⁸ står det bare at Jesus skal komme igjen for å dømme levende og døde, aldri at det snart skal skje.

Bortforklaringer finnes allerede i Bibelen

Professor Sanders mener at den sørgelige historien kan rekonstrueres som følger. Selv trodde Jesus at Gud i nær fremtid ville sende et vesen som han kaller «Menneskesønnen» for å hente de utvalgte. Da Jesus døde, mente disiplene at Menneskesønnen måtte bety ham selv. Men en del av disiplene døde, og de gjenlevende trøstet hverandre med at *noen* ville i hvert fall være i live når han kom tilbake. Ja, var det ikke egentlig slik han hadde sagt det:

⁴² De trodde altså på en enda kortere endetid enn Markus, hvilket kan tyde på at Jesus ikke hadde brukt ordet «generasjon», men egentlig hadde lovt disiplene noe sånt som «*Alt dette skjer mens dere ennå lever*».

⁴³ Matteus 24; 27, 37-9, 44. Lukas 12; 39, 17; 24-7. «Q»: Se ordforklaringene bakerst.

⁴⁴ Matteus 13; 40-3. «M»: Se ordforklaringene bakerst.

⁴⁵ Lukas 21; 34-6. «L»: Se ordforklaringene bakerst.

⁴⁶ Den versjonen av Thomasevangeliet vi har i dag, er fra det andre århundre. Deler av evangeliet kan imidlertid være mye eldre, som alt nevnt.

⁴⁷ I Thomas 113 sier Jesus omtrent det samme som i Lukas 17; 20-1. Men til disiplene, ikke til farisæerne som hos Lukas. – Thomasevangeliet er dessuten helt uten demonologi, til tross for at Jesus utvilsomt var eksorsist.

⁴⁸ Det eldste er Den nikenske troskjennelse fra 325, det yngste Den augsburgske konfesjon fra 1530.

For Menneskesønnen skal komme i sin Fars herlighet sammen med sine engler og skal da gi enhver igjen etter det han har gjort. Sannelig, jeg sier dere: Noen av dem som står her, skal ikke smake døden før de ser Menneskesønnen komme i sitt rike.
(Matteus 16; 27-8)

Etter hvert var de døde nesten alle som hadde kjent Jesus. Da trøstet nok de gjenlevende seg med at i hvert fall én av dem ville få oppleve hans gjenkomst. Men også denne disippelen (Johannes?) døde, og det ble nødvendig å hevde at Jesus hadde ikke direkte lovet selv ham at han skulle slippe å dø men få leve til den store dagen:

Peter snudde seg og så at den disippel som Jesus hadde kjær, fulgte etter(...) Da nå Peter fikk se ham, sa han til Jesus: 'Herre, hva skal så skje med ham?' Jesus svarte: 'Om jeg vil at han skal leve til jeg kommer, hva angår det deg? Følg du meg! Det ord kom senere ut blant brødrene: 'Denne disippelen skal ikke dø.' Men Jesus hadde ikke sagt at han ikke skulle dø, men han sa: 'Om jeg vil at han skal leve til jeg kommer, hva angår det deg?'
(Johannes 21; 21-3)

Johannesevangeliet er det yngste av de fire, men ikke skrevet av apostelen Johannes.) Dette må vel kunne kalles alle bortforklaringers mor.

I Peters annet brev som er blant de yngste skriftene i Det nye testamente (og ikke skrevet av apostelen Peter), er Jesu gjenkomst utsatt ytterligere. Herren er i virkeligheten ikke sen; det er heller slik at han regner tiden annerledes.

Hånlig sier de: 'Hva med løftet om hans gjenkomst? Våre fedre er døde, men alt er som det har vært fra skapelsen av.' (...) Men én ting, mine kjære, må dere ikke glemme: For Herren er én dag som tusen år og tusen år som én dag. Det er ikke slik at Herren er sen med å oppfylle sitt løfte, som noen mener.
(2 Pet.3; 3-9)

Herren lot vente på seg, og noen venter fremdeles – med en tålmodighet som er en bedre sak verdig.